

ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ: ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК

(реферативний огляд)

Упорядник:

Агалець І. О., канд. пед. наук,
доцент, старший науковий
співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної
інформації у сфері освіти ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

Нині актуальним напрямом підвищення ефективності системи освіти країн світу та України зокрема є оптимізація її впливу на різні аспекти особистісної життєтворчості людини.

Результати наукових досліджень у сфері освіти засвідчують той факт, що чим вищий рівень організації освітнього середовища в закладі освіти, тим більшого успіху може досягнути в майбутньому особа, яка там навчається, тобто йдеться про створення певних умов: творчу й професійну самореалізацію, належне матеріальне забезпечення, доладні відносини з близькими людьми та органічні сімейні стосунки. Таким чином, успіх життєдіяльності, до якого належать ділове, особистісне та соціальне буття, – це те, чого свідомо прагне будь-яка людина.

Теоретичною і методологічною основою досліджень успішної життєдіяльності є положення різних наукових шкіл і напрямів, у центрі яких перебуває проблематика соціально-професійної успішності сучасного фахівця. Поступове усвідомлення цінності успішності в усіх сферах людської діяльності обумовлено підвищенням конкурентоспроможності сучасного фахівця.

Так, загальнопедагогічні засади організації освітнього процесу в сучасних закладах вищої освіти висвітлено в працях відомих вчених: І. Беха, В. Кременя, В. Лугового, М. Солдатенка, М. Степка та ін.; соціально-психологічні детермінанти професійної успішності вивчали О. Бондарчук, О. Брюховецька, Т. Дзюба, А. Кураков, О. Кононець, А. Москатов, В. Пономарьов, Ж. Тимошенко та ін.; психосеміотичний підхід до визначення успішної діяльності досліджували Е. Петрова, О. Радіонова, О. Романова та ін.; дослідженням емоційного інтелекту як однієї з детермінант успішності у функціонуванні суб'єкта життєдіяльності на

зарубіжному просторі займаються Р. Бар-Он, Д. Гоулман, К. Саарні, Дж. Майер, К. Петрідес, Е. Фернхем та ін.

Отже, питання соціально-професійної успішності завжди знаходилося в полі зору багатьох науковців. Вимоги сучасного життя до прогресивної та успішної людини є досить високими. На думку вчених-практиків, одним із важливих факторів, що впливають на досягнення професійного успіху, є особистісні характеристики суб'єкта виду професійної діяльності. При цьому визначається особливий набір особистісних якостей, що детермінують професійну успішність.

Таким чином, становлення особистості та самореалізація потребують формування й розвитку в людини таких психологічних якостей, як цілеспрямованість, упевненість, наполегливість, організованість, передбачливість, гнучкість, конкурентоспроможність, оптимізм. Ці якості пов'язані з мотивацією та емоційно-вольовою сферою особистості і становлять ядро успішності у виконанні будь-якої діяльності соціального чи професійного характеру. Нині тема успіху та досягнень на життєвому шляху стала чи не найважливішою цінністю сучасної особистості. При цьому закладається орієнтовна основа шляху до професіоналізму, що передбачає поєднання зовнішніх і внутрішніх оцінок особистісної й професійної успішності.

Успішність у соціальній і фаховій діяльності досягається за умови особистісного й професійного розвитку фахівця до рівня професіонала, який володіє продуктивною і стійкою професійною Я-концепцією з необхідним рівнем особистісної і професійної самосвідомості. Такий показник рівня професійної самосвідомості забезпечує впевненість у своїх здібностях, допомагає правильно реагувати на власні успіхи і конструктивно ставитися до невдач, адекватно оцінюючи результати власної діяльності.

Окрім того, практичне застосування здобутих теоретичних знань під час навчання у закладі вищої освіти дасть змогу сформуванню системи здатностей особистості майбутнього фахівця, які сприятимуть його подальшій успішності не тільки у професії, а й у повсякденному житті.

Метою огляду є систематизація й аналіз результатів наукових розвідок вчених з проблематики особливостей соціально-професійного успіху як фактора самореалізації особистості сучасного фахівця.

1. Уявлення про життєвий успіх: стан розробленості проблеми в соціальній психології / В. Ю. Вінков // Проблеми політичної психології : зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 221–231. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppr_2015_2_22 (дата звернення 20.06.2019).

Проаналізовано стан розробленості проблеми щодо уявлень про життєвий успіх на сучасному етапі розвитку соціально-психологічної науки. Констатовано розрив між наявними соціологічними та психологічними підходами в дослідженні життєвого успіху і брак таких досліджень у межах соціально-психологічного підходу. Обстоюється позиція про те, що сучасній соціальній психології має бути побудовано пояснювальну модель формування уявлень про життєвий успіх та

визначено всю низку соціально-психологічних чинників. З'ясовано, що психологічні підходи головним чином спрямовані на виявлення процесуальних і мотиваційних аспектів досягнення успіху, тоді як соціологічні – на дослідження образів успіху, поширених у масовій свідомості. Зазначено, що поєднання цих підходів могло б сприяти побудові комплексного дослідження цих уявлень у соціально-психологічній площині, зокрема розкриттю особливостей і виявленню змісту чинників і механізмів формування таких уявлень у масовій свідомості.

2. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Четверик-Бурчак Аліна Григорівна ; Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Одеса, 2015. – 18 с. – Бібліогр.: с. 15–16 (13 назв).

Висвітлено теоретичне і методологічне обґрунтування та емпіричну перевірку підходу до визначення психологічних механізмів впливу емоційного інтелекту, концептуалізованого через інтегральну властивість особистісної ідентичності, що складається, на успішність життєдіяльності людини. Операціоналізовано життєвий успіх у термінах ефективності розв'язання людиною провідних життєвих завдань: забезпечення власного благополуччя, успішності підтримання доброзичливих стосунків з оточуючими, ефективності професійної самореалізації та особистісної спрямованості на самовдосконалення. Встановлено методом множинного лінійного кореляційно-регресійного аналізу ієрархію вірогідності впливу ознак рівня сформованості і емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості – забезпечення власного благополуччя (матеріального достатку, професійного статусу, сімейної облаштованості). Виявлено серед них такі: розуміння та керування власними емоціями (внутрішньоособистісний емоційний інтелект); диспозиційні ознаки емоційного інтелекту, відкритість новому досвіду, сумлінність, доброзичливість, нейротизм (негативна кореляція) та екстраверсія. З'ясовано вплив емоційного інтелекту на сформованість смисложиттєвих орієнтацій, безперервність психічного здоров'я та пристосованість до життя.

3. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика : монографія / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова ; ред. В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 331 с. – Бібліогр.: с. 300–304.

Висвітлено теоретичні й практичні питання управління підготовкою вчителя початкової школи з позиції сучасної фахово-особистісної парадигми навчання студентів педагогічної професії. Структуровано монографію передмовою, дев'ятьма розділами, а саме: «Концептуальні засади підготовки вчителя XXI століття в умовах соціально-професійної затребуваності його особистості», «Структура педагогічної діяльності як стратегічна матриця управління фаховою підготовкою вчителя», «Теорія і практика формування особистісної складової вчителя в умовах тренінгових технологій», «Діагностика мотиваційно-ціннісної й рефлексивно оцінної сфер особистості студентів – майбутніх вчителів початкової школи», «Управління розвитком конкурентоспроможності вчителя у процесі професійної підготовки»,

«Формування й розвиток критичності мислення студентів – майбутніх вчителів початкової школи в процесі професійного навчання», «Психологічні чинники та передумови розвитку й формування критичного мислення майбутнього вчителя», «Індивідуальний стиль критичного мислення: філософська сутність, педагогічна структура, технологічна модель формування», «Психолого-педагогічні умови й вимірники рівнів сформованості критичності мислення майбутнього вчителя». Уперше в дослідженні розкрито концептуальні засади змісту й методології підготовки вчителя в умовах соціальної модернізації педагогічної освіти в Україні. Розглянуто структуру педагогічної діяльності як стратегічну матрицю управління фаховою підготовкою вчителя початкової школи: мета й проектування змісту навчання, організація навчально-професійної діяльності, тренінгові знання з розвитку особистості педагога, моніторинг якості готовності випускників до професійної діяльності, питання розвитку конкурентоспроможного вчителя у процесі професійної підготовки, здатного критично мислити і приймати оптимальні рішення з питань навчання, виховання і розвитку особистості молодших школярів. Розкрито психологічні чинники та педагогічні передумови формування й розвитку професійного мислення майбутнього вчителя, питання забезпечення конкурентоспроможності вчителя у процесі професійної підготовки, вимірники й показники діагностики сформованості критичності мислення майбутнього вчителя та питання підготовки конкурентоздатного психолога сучасної української школи. Монографія містить літературу, додатки та глосарій.

4. Проектування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету : метод. рек. куратору академ. групи / авт.-уклад. Будає В. Д. ; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : [МНУ імені В. О. Сухомлинського], 2015. – 130 с. – Бібліогр.: с. 129–130 (29 назв).

Розглянуто проблему проектування і розвитку професійно успішної особистості в середовищі закладу вищої освіти. Структуровано методичні рекомендації куратору академічної групи вступом від автора-укладача темами: «Психологічні чинники успіху», «Цикл тренінгових занять з формування професійної успішності», «Бесіда куратора зі студентами економічних спеціальностей», «Психологічні тести для дослідження особистості», в яких розглянуто теоретичні та практичні питання проектування і розвитку професійно успішної особистості в освітньому середовищі університету. Запропоновано різні форми роботи зі студентами з формування якостей професійно успішної особистості виокремленими компетентностями успішного фахівця. Особливе місце в методичних рекомендаціях складають додатки, в яких схарактеризовано якості, вміння, риси характеру успішної молодшої людини, наведено заповіді й поради досягнення успіху, представлено психологічні рольові та маніпулятивні класифікації типів працівників, описано основні правила переконання, методи усунення стресу та відомості про наслідки стресів. Видання містить перелік використаних джерел.

5. Творча компетентність як механізм успішної психолого-педагогічної діяльності / С. П. Яланська // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 28. – С. 682–692. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_28_58 (дата звернення 20.06.2019).

Висвітлено проблему розвитку творчої компетентності як механізму успішної психолого-педагогічної діяльності. Здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з означеної проблеми. Визначено важливість компетентнісного підходу в розвитку педагогічної творчості в контексті розгляду творчої компетентності як найвищого рівня професійної компетентності. Виявлено, що основні психологічні умови розвитку творчої компетентності майбутніх учителів у навчально-виховному процесі передбачають: особливості структури педагогічної діяльності, саморегуляцію, педагогічну активність, готовність до професійної творчості. На основі формувального експерименту з'ясовано зростання основних структурних компонентів професійної компетентності у майбутніх учителів природничих та фізико-математичних дисциплін експериментальної групи: особистісно-розвивального (ціннісно-педагогічна, мотиваційна компетенції), діяльнісно-розвивального (психолого-педагогічна, організаційна, методична компетенції), комунікативного (вербально-комунікативна, вербально-когнітивна компетенції), фахового (дидактична, інформаційна компетенції, понятійне мислення), опанування досвіду (творче мислення, компетенція самовдосконалення).

6. Соціально-психологічний образ успішного фахівця як чинник професіоналізації студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Мицишин Марія Миколаївна ; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Київ, 2016. – 23 с. – Бібліогр.: с. 20–21 (16 назв).

Розглянуто проблему теоретичного обґрунтування, емпіричного визначення змісту та структури соціально-психологічного образу успішного фахівця як чинника професіоналізації студентської молоді. Теоретично розроблено та визначено модель соціально-психологічного образу успішного фахівця, яка містить компоненти – когнітивний, афективний, конативний. Емпірично встановлено зв'язки характеристик образу соціально-психологічного образу успішного фахівця та сили мотиву досягнення професійного успіху із індивідуально-психологічними властивостями особистості: потребою в досягненні успіху, мотивами вибору професії, типом мислення, рівнем нейротизму, професійним типом особистості, професійними ціннісними орієнтаціями. Розроблено соціально-психологічний тренінг «Активізації образу успішного фахівця у свідомості студентської молоді», метою якого є підсилення мотивації студентів до професіоналізації за допомогою конструювання чіткого та яскравого образу «Я – успішний фахівець». Підтверджено положення про те,

що активізація образу успішного фахівця в свідомості студентської молоді сприяє процесу професіоналізації.

7. Особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту та відчуття успішності сучасної молоді / К. О. Санько // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 34. – С. 483–494. – Бібліогр.: 10 назв.

Висвітлено сучасний стан дослідження феномену успішності. Проаналізовано погляди зарубіжних і вітчизняних учених на феномен успіху та успішності. Розглянуто низку аспектів поняття успіху у вітчизняній літературі: як досягнення певного результату, який оцінюється особистістю як значущий як суспільне визначення досягнень людини, як удача в досягненні чого-небудь. Схарактеризовано зовнішні та внутрішні показники успішності. Визначено початок популяризації феномену емоційного інтелекту. Розглянуто бачення вітчизняних учених на структуру емоційного інтелекту та стресозахисну й адаптивну функції, які можуть визначати успіх життєдіяльності людини. Представлено результати власного пілотажного дослідження щодо взаємозв'язку емоційного інтелекту та відчуття успішності. Емпірично зафіксовано взаємозв'язок внутрішньоособистісного емоційного інтелекту з відчуттям успішності сучасної молоді.

8. Деякі психологічні особливості підготовки успішного фахівця / Т. Д. Щербан, В. В. Гоблик // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 31. – С. 569–582. – Бібліогр.: 10 назв.

Розглянуто результати дослідження теоретико-методологічних проблем аналізу професійної діяльності. Розкрито структуру професійної підготовки, особливості формування професійного мислення. Проаналізовано труднощі професійного становлення, шляхи та умови організації рефлексивного навчання майбутніх фахівців уміння розв'язувати професійні задачі. Визначено професіоналізм як творчий синтез якісно своєрідних професійних знань і практичного досвіду особистості, що зумовлює вибір оптимальної стратегії і тактики діяльності й забезпечує високу ефективність її виконання. Досліджено психологічні засади професійної підготовки спеціалістів. З'ясовано, що до числа основних особливостей професійного становлення особистості відносяться: освоєння функціонального змісту професійної діяльності; подолання суперечностей між підготовкою і реальною діяльністю; гармонізація системи стосунків між людьми; підтримка тенденції до самоствердження; сміливість у прийнятті самостійних рішень; подолання звичайних стереотипів і уявлень про професію. Встановлено, що професійна діяльність може здійснюватися на емпіричному та свідомому рівнях, а компенсація недостатнього практичного

досвіду – активізацією саморефлексії як поглибленого аналізу подій, що зберігаються у людині у формі чуттєво-інтуїтивного знання.

9. Формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливий чинник успішної педагогічної діяльності / А. Кожевникова, Я. Дудко, Н. Голубенко // Наук. вісн. Мелітопол. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2016. – № 2. – С. 120–125. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2016_2_21 (дата звернення 21.06.2019).

Висвітлено специфіку формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливого чинника успішної педагогічної діяльності. Здійснено аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі міжкультурної компетентності. Розглянуто специфіку понять «компетентність», «професійна компетентність», «міжкультурна компетентність», здійснено їх категоріальний аналіз. Зазначено, що в понятті «компетентність» закладено зміст понять «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності», «готовність до педагогічної діяльності». Доведено, що міжкультурна компетентність сучасного вчителя є складником професійної компетентності й базується на знаннях і вміннях здійснювати міжкультурне спілкування. Наголошено, що у формуванні готовності майбутніх учителів до міжкультурної компетентності важливо акцентувати увагу на якостях і властивостях особистості, що становлять основу педагогічної діяльності й успішного виконання професійних функцій. Узагальнено, що формування міжкультурної компетентності передбачає якісні зміни в сучасному ставленні до світоглядних домінант життя й процесу навчання в університеті на основі становлення адекватної ціннісної картини світу, усвідомлення пріоритетної ролі міжкультурного спілкування в полікультурному освітньому просторі.

10. Професійна компетентність консультантів галузі освіти як важливий чинник успішної фахової діяльності. / В. І. Саюк // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 16, Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 26. – С. 33–38. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_26_10 (дата звернення 22.06.2019).

Розглянуто проблеми професійної компетентності консультантів галузі освіти як важливого чинника успішної фахової діяльності. Проаналізовано наукові джерела з теми дослідження. Зазначено, що професійна компетентність консультантів у галузі освіти – це інтегрована на функціональному рівні система, яка відображає змістову основу професійної діяльності фахівця. Обґрунтовано й визначено структуру професійної компетентності консультанта у галузі освіти. Виокремлено компоненти і види компетентностей у структурі професійної компетентності консультанта. Окреслено специфіку фахової діяльності консультанта галузі освіти. З'ясовано, що професійну компетентність консультанта не можна розглядати поза розвитком його

особистості, оскільки консультант упродовж своєї професійної діяльності засвоює необхідні знання, набуває вмінь і навичок в особистісному контексті.

11. Навчання впродовж життя – необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини / О. О. Маркозова // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Харків, 2016. – № 2. – С. 198–205. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2016_2_19 (дата звернення 22.06.2019).

Висвітлено аналіз проблеми навчання впродовж життя як необхідної передумови самореалізації людини й динамічного розвитку суспільства в умовах інформаційного соціуму. Проаналізовано сутність концепції навчання протягом усього життя. Окреслено основні шляхи реалізації програми безперервної освіти. Зазначено, що реалізація концепції навчання впродовж життя сприяє адаптації особистості до соціально-економічних умов, що постійно змінюються, дає змогу зняти соціальну напруженість у суспільстві, допомагає людині досягти життєвого успіху. Показано, що основним ресурсом самореалізації особистості в інформаційному суспільстві є освітній капітал. Обстоюється позиція, що важливою передумовою досягнення життєвого успіху особистості стає формування гнучкого, емоційного інтелекту, який дає змогу адекватно сприймати мінливий світ, формувати фрейми майбутніх взаємодій. Доведено, що в сучасних умовах необхідним фактором досягнення людиною життєвого успіху стає навчання впродовж життя, спрямоване на оволодіння тими знаннями і навичками, що будуть затребувані у майбутньому. Сформульовано висновки: в умовах сучасного інформаційного суспільства досягнення життєвого успіху людини неможливе без постійного поповнення освітнього капіталу; безперервне здобуття нових знань і навичок сприятиме формуванню творчої особистості, яка зможе ефективно адаптуватися до нових умов життєдіяльності, здатна критично мислити, самостійно ставити та ефективно досягати життєві цілі.

12. Психологічне здоров'я студентів ВНЗ як необхідна умова успішного професійного навчання / В. Омелянська // Humanitarium : [зб. наук. пр.] / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Т. 39, вип. 1 : Психологія. – С. 115–123. – Бібліогр.: с. 122–123 (9 назв).

Здійснено теоретичний аналіз значущості психологічного здоров'я для успішності професійного навчання, відповідно до вікових особливостей студентів закладів вищої освіти. Проаналізовано низку наукових джерел з означеної проблеми українських і зарубіжних авторів. Розглянуто основні підходи до трактування психологічного здоров'я у вітчизняних та зарубіжних джерелах. Виокремлено розбіжності в поняттях «психічне та психологічне здоров'я». Наведено зв'язок поняття «психологічне здоров'я» з суміжним поняттям «психологічне благополуччя». Проведено теоретичний пошук зв'язку психологічного здоров'я з успішним професійним навчанням. Наголошено на тому, що психологічне здоров'я є умовою успішного професійного навчання, яке

сприяє становленню професійної ідентичності, формуванню соціально-професійного аспекту Я-концепції та переживанню особистісного й професійного благополуччя. Акцентовано увагу на динамічності психологічного здоров'я та пов'язаності з активністю суб'єкта, у тому числі з навчально-пізнавальною. Сформульовано висновок про те, що, з одного боку, високий рівень психологічного здоров'я є базою для успішного професійного навчання, а з іншого – успішне професійне навчання може трактуватися як ресурс психологічного здоров'я.

13. Професійний успіх як основа самореалізації особистості / А. Авер'янова // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Психологічні науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2017. – № 1. – С. 7–12. – Бібліогр.: с. 11 (8 назв).

Висвітлено аналіз підходів науковців щодо розкриття суті самореалізації, самоактуалізації та самоефективності особистості як переконання людини у здатності демонструвати поведінкову компетентність. Розглянуто особливості професійного успіху як чинника самореалізації особистості в сучасних умовах. Схарактеризовано успішність як властивість особистості. Виявлено закономірності професійної самореалізації. Показано взаємозв'язок між особистісними рисами та успішністю професійної самореалізації особистості. Окреслено особистісні риси успішної людини: активна життєва позиція, оптимізм, прагнення до творчості, відкриттів, самопізнання, самовираження, працьовитість, гнучкість, критичність, далекоглядність та ін. Зазначено, що серед найбільш значущих особистісних факторів, що сприяють професійній реалізації є: самоефективність особистості, гнучкість її поведінки і незадоволеність персональною діяльністю.

14. Проектування і розвиток професійно успішної особистості в умовах освітньо-виховного середовища університету : монографія / [авт. кол.: Баркасі В. В., Філіп'єва Т. І., Білюк О. Г.; за заг. ред. Будака В. Д.] ; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 457 с. – Бібліогр.: с. 415–453 (429 назв).

Структуровано монографію передмовою, двома розділами та літературою. Змістом першого розділу є розкриття теоретико-методологічних засад проектування успішної особистості майбутнього фахівця з позиції системного, компетентнісного та аксіологічного підходів. Проаналізовано погляди В. Сухомлинського на означену проблему, роль педагогічної та організаційної культури у формуванні професійно успішної особистості майбутнього фахівця, готовність до кроскультурної взаємодії, що є досить актуальним з огляду на вимоги до мобільності сучасної молоді. Розглянуто деонтологічну компетентність та ідентичність як складові професійно успішної особистості майбутнього педагога. Репрезентовано зміст і психологічні й педагогічні особливості формування професійних значущих якостей особистості майбутнього фахівця. Описано вимоги до професійного розвитку майбутнього викладача закладу вищої освіти (ЗВО). У другому розділі, який поділяється на два

підрозділи, обґрунтовано методичні основи проєктування і розвитку професійно успішної особистості в умовах ЗВО. Перший підрозділ містить опис складових ЗВО, що забезпечують професійну успішність майбутнього фахівця: студентське самоврядування, науково-дослідницька робота, наукова бібліотека, музей ЗВО, участь студентів у програмі ТЕМПУС, волонтерство. Обґрунтовано важливість формування полікультурної компетентності та професійного потенціалу майбутніх фахівців. Другий підрозділ присвячено формуванню професійно успішної особистості в практиці педагогічної діяльності викладача ЗВО: розглянуто провідні методичні підходи, методи й засоби, технології щодо проєктування та розвитку професійно успішної особистості майбутнього фахівця. Література містить джерела українських і зарубіжних авторів.

15. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності / О. О. Демчук, В. В. Лазарчук // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2017. – Вип. 8. – С. 71–75. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2017_8_18 (дата звернення 03.09.2019).

Розглянуто питання розширення змісту та уточнення сутності поняття «життєва компетентність особистості» в межах психології професійного становлення та психології життєтворчості особистості. Проаналізовано джерела філософського, психологічного, педагогічного та соціологічного спрямування. Зазначено, що розуміння феномену людської компетентності розвивалося поступово, разом з накопиченням філософських і психологічних знань про людину та навколишній світ. Зазначено, що компетентність тісно пов'язана з поняттями «зрілість», готовність до виявлення соціальної активності», «індивідуальний стиль життєдіяльності», системою ціннісних орієнтацій особистості. Стверджується, що юнацький вік є сенситивним періодом для формування основних її підструктур. Виокремлено сприятливі фактори життєвої компетентності особистості, зокрема, закономірності психічного розвитку, провідні діяльності, зони найближчого розвитку. На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що життєва компетентність є цілісним утворенням, яке становить складну системну властивість усієї особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, розв'язувати життєві завдання та проблеми в усіх сферах життєдіяльності, виконувати соціальні ролі, які ґрунтуються на життєтворчих знаннях, уміннях і навичках, життєвих досягненнях.

16. Фінансова грамотність – запорука життєвої успішності учнів / Олександр Шпак, Світлана Булавенко, Наталія Примаченко // Молодь і ринок. – 2017. – № 11. – С. 26–31. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_11_7 (дата звернення 03.09.2019).

Розглянуто питання необхідності навчання дітей управління грошима та ознайомлення з особливістю формування фінансової грамотності в закладі загальної середньої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства. Наголошено на важливості формування фінансової культури в закладі загальної середньої

освіти починаючи з учнів молодших класів. Обґрунтовано пріоритетність практичного аспекту освіти, що є необхідним для будь-якої людини, яка живе в цивілізованій країні. Звернуто особливу увагу на те, що навчання дітей має проводитися по спіралі, учнів молодших класів слід навчати за допомогою ігрових технологій, старшокласників варто залучати до розв'язання ситуаційних і проблемних фінансових завдань та заохочувати їх самостійного пошуку потрібної фінансової інформації. Описано специфіку та структуру етапів фінансової обізнаності. Визначено та схарактеризовано завдання курсу фінансової грамотності та принципи пізнання.

17. Філософія навчання успіхом у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. М. Кондрашов // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Комунал. вищ. навч. закл. «Херсонська академія неперервної освіти» Херсон. облради. – Херсон, 2018. – Вип. 38. – С. 231–237. – Бібліогр.: с. 237 (11 назв).

Розглянуто проблему навчання успіхом: проаналізовано ідеї В. Сухомлинського, у яких акцентовано увагу на навчанні успіхом як педагогічній функції, що тісно пов'язана з особистісним способом життя людини й підготовкою її до успішної життєдіяльності. Зазначено, що нині проблема навчання успіхом є філософією оновлення шкільної освіти, вона відіграє узагальнювальну роль, оскільки поєднує основні положення більшості теорій розвитку сучасної освіти. Обстоюється позиція про те, що для досягнення професійного успіху потрібно не тільки академічні знання і фахові уміння, а й особистісний потенціал вчителя, його готовність до успішної професійної діяльності та залучення молоді до успішного навчання, результатом якого є успішна особистість. Висловлено думку В. Сухомлинського щодо успіху в навчанні, який розглядається як цікава праця, яскравий світ думки, творчості, а навчання успіхом – як сферу життя, самовираження й самоствердження, де виявляється індивідуальна самобутність кожної особистості, конкретизується сутність понять «педагогічна філософія», «навчання успіхом», «ситуація успіху», «підготовка до успішної діяльності» й розкрито роль навчання у формуванні успішної особистості.

18. Психологічні особливості уявлень молоді про життєвий успіх / В. Ю. Вінков // Український психологічний журнал : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ф-т психології. – Київ, 2018. – № 1. – С. 17–29. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukpsj_2018_1_4 (дата звернення 03.09.2019).

Представлено результати емпіричного дослідження соціальних уявлень молоді про життєвий успіх. Визначено провідні критерії життєвого успіху молоді. Уточнено роль чинників у досягненні життєвого успіху. Виявлено відмінності у використанні молоддю копінг-стратегій у процесі досягання успіху. Розроблено інструментарій, в основу якого покладено метод семантичного диференціалу. Схарактеризовано вісім біполярних шкал, що відображають два протилежні за значенням твердження. Окреслено завдання емпіричного дослідження. Досліджено, що найпоширенішими досягненнями, які постають в

якості життєвого успіху в уявленнях молоді, виявилися добрі взаємини та творча самореалізація. З'ясовано, що більша частина опитаної молоді покладаються в досягненні життєвого успіху на себе, ніж на соціальні зв'язки й удачу, займають більш виражену позицію та відкидають ризик. Водночас демонструють впевненість у тому, що досягнуть успіхів, визнають, що мають у своєму житті досягнення, та задоволенні тими результатами, яких досягнули. Зазначено, що загальноприйняті правила і норми однаковою мірою в уявленнях молоді як заважають, так і допомагають їй у досягненні життєвого успіху. Констатовано, що молодь, яка обрала творчу самореалізацію, у розв'язанні труднощів намагається цілеспрямовано аналізувати ситуації і можливі варіанти прийняття рішень, спираючись на власний досвід і наявні ресурси. Водночас вона схильна переосмислювати ці ситуації з позитивного боку; у молоді, яка обрала добрі взаємини, більш вираженою є копінг-стратегія дистанціювання, що свідчить про негативні переживання, пов'язані з виниклими проблемами, які намагається розв'язувати за рахунок зменшення значення і емоційного залучення щодо цих проблем.

19. Диспозиційний оптимізм як один із індикаторів успішності соціально-психологічного проектування життєвого сценарію студентською молоддю / П. В. Жебелєва // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Сєверодонецьк, 2018. – № 3. – С. 56–64. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp 2018_3\(3\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp 2018_3(3)_8) (дата звернення 03.09.2019).

Розглянуто дослідження диспозиційного оптимізму як одного з критеріїв соціально-психологічного проектування життєвого сценарію студентської молоді. Зазначено, що за часів кризового стану, пов'язаного із становленням громадянського суспільства, що спричинює особливі труднощі у самовизначенні студентської молоді, зокрема, коли вибудовується життєвий сценарій особистості, особливого значення набуває диспозиційний оптимізм як позитивні очікування, що призводять до успішних дій у подоланні труднощів, стресових станів, критичних життєвих ситуацій, і є важливим критерієм проектування життєвого сценарію. Проаналізовано підходи в науковій літературі до аналізу проблеми оптимізму. Показано результати пілотного дослідження диспозиційного оптимізму, що зумовили перспективи подальших досліджень диспозиційного оптимізму як одного з критеріїв соціально-психологічного проектування життєвого сценарію студентської молоді.

20. Суб'єктивне благополуччя як індикатор успішного життєвого шляху керівників освітніх організацій / О. І. Бондарчук // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Сєверодонецьк, 2018. – № 3. – С. 37–46. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp 2018_3\(3\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp 2018_3(3)_6) (дата звернення 03.09.2019).

Подано результати емпіричного дослідження особливостей суб'єктивного благополуччя керівників освітніх організацій як індикатора успішності їх життєвого шляху. Розглянуто сутнісні ознаки досліджуваних феноменів.

Схарактеризовано низку соціально-психологічних проблем, що можуть зумовити утруднення як в успішному розгортанні життєвого шляху управлінців, так і в переживанні ними відповідного почуття суб'єктивного благополуччя. Визначено емпіричні референти суб'єктивного благополуччя та успішного життєвого шляху керівників освітніх організацій, а також методики їх дослідження. Наведено емпіричні дані щодо рівнів суб'єктивного благополуччя керівників освітніх організацій за їх емпіричними референтами – задоволеністю життя, інтересом до нього, послідовністю в досягненні життєвих цілей, позитивною оцінкою власних якостей і вчинків, загальним фоном тональності настрою тощо. За результатами дисперсійного аналізу констатовано найбільшу задоволеність життям управлінців, орієнтованих на служіння (роботу на благо інших людей на гуманістичних засадах). Висвітлено особливості задоволеності життям і, відповідно, суб'єктивного благополуччя керівників залежно від їх кар'єрних орієнтацій, ступеня орієнтації на самореалізацію в усіх сферах життя, а не лише вертикальну кар'єру здатності до сприйняття дійсності у нерозривному зв'язку подій минулого, теперішнього, майбутнього, усвідомлення їх впливу на свій життєвий шлях та його успішність.

Список використаних джерел:

1. **Вінков, В. Ю.** Уявлення про життєвий успіх: стан розробленості проблематики в соціальній психології / В. Ю. Вінков // Проблеми політичної психології : зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 221–231. – Бібліогр.: 22 назви.
2. **Четверик-Бурчак, А. Г.** Механізми впливу емоційного інтелекту на **успішність** життєдіяльності особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Четверик-Бурчак Аліна Григорівна ; Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Одеса, 2015. – 18 с. – Бібліогр.: с. 15–16 (13 назв).
3. **Бондар, В. І.** Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика : монографія / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова ; ред. В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 331 с. – Бібліогр.: с. 300–304.
4. **Будак, В. Д.** Проектування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету : метод. рек. куратору академ. групи / авт-уклад. Будак В. Д. ; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : [МНУ імені В. О. Сухомлинського], 2015. – 130 с. – Бібліогр.: с. 129–130.
5. **Яланська, С. П.** Творча компетентність як механізм успішної психолого-педагогічної діяльності / С. П. Яланська // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 28. – С. 682–692. – Бібліогр.: 3 назви.
6. **Мищишин, М. М.** Соціально-психологічний образ успішного фахівця як чинник професіоналізації студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол.

наук : [спец.] 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Мищишин Марія Миколаївна ; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Київ, 2016. – 23 с. – Бібліогр.: с. 20–21 (16 назв).

7. **Санько, К. О.** Особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту та відчуття успішності сучасної молоді / К. О. Санько // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 34. – С. 483–494. – Бібліогр.: 10 назв.

8. **Щербан, Т. Д.** Деякі психологічні особливості підготовки успішного фахівця / Т. Д. Щербан, В. В. Гоблик // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 31. – С. 569–582. – Бібліогр.: 10 назв.

9. **Кожевникова, А.** Формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливий чинник успішної педагогічної діяльності / А. Кожевникова, Я. Дудко, Н. Голубенко // Наук. вісн. Мелітопол. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2016. – № 2. – С. 120–125. – Бібліогр.: 10 назв.

10. **Саюк, В. І.** Професійна компетентність консультантів галузі освіти як важливий чинник успішної фахової діяльності. / В. І. Саюк // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 16, Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 26. – С. 33–38. – Бібліогр.: 8 назв.

11. **Маркозова, О. О.** Навчання впродовж життя – необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини / О. О. Маркозова // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Харків, 2016. – № 2. – С. 198–205. – Бібліогр.: 14 назв.

12. **Омелянська, В.** Психологічне здоров'я студентів ВНЗ як необхідна умова успішного професійного навчання / В. Омелянська // Humanitarium : [зб. наук. пр.] / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Т. 39, вип. 1 : Психологія. – С. 115–123. – Бібліогр.: с. 122–123 (9 назв).

13. **Авер'янова, А.** Професійний успіх як основа самореалізації особистості / А. Авер'янова // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Психологічні науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2017. – № 1. – С. 7–12. – Бібліогр.: с. 11 (8 назв).

14. **Проектування і розвиток професійно успішної особистості в умовах освітньо-виховного середовища університету** : монографія / [авт. кол.: Баркасі В. В., Філіп'єва Т. І., Білюк О. Г.; за заг. ред. Будака В. Д.] ; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 457 с. – Бібліогр.: с. 415–453 (429 назв).

15. **Демчук, О. О.** Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності / Олександр Шпак, Світлана Булавенко, Наталія Примаченко // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2017. – Вип. 8. – С. 71–75. – Бібліогр.: 8 назв.

16. **Шпак, О.** Фінансова грамотність – запорука життєвої успішності учнів / О. Шпак, С. Булавенко, Н. Примаченко // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2017. – №11. – С. 26–31. – Бібліогр.: 5 назв.

17. **Кондрашов, М. М.** Філософія навчання успіхом у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. М. Кондрашов // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Комун. вищ. навч. закл. «Херсонська академія неперервної освіти» Херсон. облради. – Херсон, 2018. – Вип. 38. – С. 231–237. – Бібліогр.: с. 237 (11 назв).

18. **Вінков, В. Ю.** Психологічні особливості уявлень молоді про життєвий успіх / В. Ю. Вінков // Український психологічний журнал : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ф-т психології. – Київ, 2018. – №1. – С. 17–29. – Бібліогр.: 6 назв.

19. **Жебелева, П. В.** Диспозиційний оптимізм як один із індикаторів успішності соціально-психологічного проектування життєвого сценарію студентською молоддю / П. В. Жебелева // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Северодонецьк, 2018. – № 3. – С. 56–64. – Бібліогр.: 25 назв.

20. **Бондарчук, О. І.** Суб'єктивне благополуччя як індикатор успішного життєвого шляху керівників освітніх організацій / О. І. Бондарчук // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Северодонецьк, 2018. – № 3. – С. 37–46. – Бібліогр.: 18 назв.